

Ημερίδα
«Εκπαίδευση προσφύγων. Καταθέτοντας εμπειρίες από
την πρώτη εφαρμογή του θεσμού»

**Διδασκαλία και μάθηση της ελληνικής ως δεύτερης
γλώσσας (Γ2) σε τάξεις με παιδιά προσφυγικής και
μεταναστευτικής καταγωγής**

Δρ Ευγενία Δανιηλίδου

Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Πέλλας

Θεσσαλονίκη, 11 Μαΐου 2017

Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.)

- Η σχολική χρονιά 2016-2017 θεωρείται προπαρασκευαστική για τα παιδιά πρόσφυγες, ώστε το έτος 2017-2018 να ενταχθούν ομαλά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρακολουθώντας επιτυχώς το πρόγραμμά του.

Ι.Ε.Π. Ανοικτά αναλυτικά προγράμματα

Ανοικτό αναλυτικό πρόγραμμα Ελληνικής Γλώσσας (Δημοτικό – Γυμνάσιο)

Ηλικιακές ομάδες 6-12 ετών και 12 – 15 ετών (Δημοτικό - Γυμνάσιο)

- Ο Οδηγός Περιεχομένου για τη Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας στις μονάδες ΔΥΕΠ στηρίζεται στα ΔΕΠΠΣ 2003 των τάξεων Α', Β, Γ' και Δ' Δημοτικού και στα ΑΠΣ 2012 (Πιλοτικά Πρόγραμμα- Νέο Σχολείο).
- Λαμβάνονται υπόψη τα επίπεδα ελληνομάθειας (Α1:Στοιχειώδης Γνώση, Α2: Βασική Γνώση) του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ).
- Εγχειρίδια που έχουν σχεδιαστεί για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης, στο πλαίσιο προγραμμάτων Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης του ΥΠΠΕΘ

Ο ρόλος της γλώσσας στη μάθηση

Γλώσσα: σύστημα συμβόλων μέσω των οποίων το άτομο μπορεί να περιγράψει τον κόσμο γύρω του, τον εσωτερικό του κόσμο καθώς και τη σχέση ανάμεσα στους δύο.

- Διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και την πραγματικότητα, γιατί αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν η μια την άλλη.
- **Η πλήρης ανάπτυξη της γλώσσας συντελεί στην εξέλιξη του γνωστικού και νοητικού πεδίου.**
- **Όλες οι γλώσσες έχουν την ίδια αξία γλωσσολογικά.**

Η κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση δίνει ιδιαίτερη σημασία στο ρόλο της γλώσσας στη μάθηση (Vygotsky, 1962). Η γλώσσα αναγνωρίζεται ως:

- **Εργαλείο γνώσης**
- **Μέσο επηρεασμού συμπεριφοράς**
- **Σημαντικός ρόλος στην οργάνωση δραστηριοτήτων των παιδιών: Η ομιλία όχι μόνο συνοδεύει μια δραστηριότητα αλλά και παίζει σημαντικό ρόλο στην εκτέλεσή της.**
- **Επικοινωνιακή λειτουργία**

Κατάκτηση της μητρικής γλώσσας (Γ1)

- Η ανθρώπινη γλώσσα αποτελείται από τέσσερα δομικά στοιχεία: **το φωνολογικό, το μορφοσυντακτικό, το σημασιολογικό και το πραγματολογικό**. Το καθένα από αυτά χαρακτηρίζεται από κανόνες που οι χρήστες της γλώσσας πρέπει να μάθουν, προκειμένου να επικοινωνούν αποτελεσματικά.
- Η κατάκτηση της γλώσσας με όλες τις λεπτές αποχρώσεις στις δεξιότητες της ακουστικής κατανόησης, της ομιλίας αλλά και της γραφής και της ανάγνωσης, χαρακτηρίζεται ως μια **πολύπλοκη και μακροχρόνια διαδικασία**.
- Το παιδί μέχρι το τέλος της νηπιακής ηλικίας έχει κατακτήσει μεγάλο μέρος από τη φωνολογική, μορφολογική και συντακτική δομή της γλώσσας.
- Η γλωσσική ανάπτυξη διευρύνεται και εμπλουτίζεται **σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου**.

Βασικοί όροι και έννοιες

- **Δεύτερη χαρακτηρίζεται συνήθως μια γλώσσα, όταν κατακτάται σε περιβάλλον όπου χρησιμοποιείται ως κύρια ή ως πρώτη γλώσσα** (π.χ. τα ελληνικά για κάποιον που τα μαθαίνει στην Ελλάδα).
- Μαθαίνουμε μια γλώσσα ως **ξένη, όταν αυτή δε χρησιμοποιείται στο περιβάλλον όπου μαθαίνεται** (π.χ. τα αγγλικά στην Ελλάδα)
- Όταν **μαθαίνουμε μια γλώσσα** διαφορετική από τη μητρική μας **ως δεύτερη ή ως ξένη** έχει παρατηρηθεί ότι **τη χρησιμοποιούμε με τρόπο διαφορετικό** από ό,τι θα τη χρησιμοποιούσαν οι ομιλητές που τη μαθαίνουν ως μητρική. Αυτό συμβαίνει, επειδή η γνώση που ήδη έχουμε για τη μητρική μας γλώσσα επηρεάζει το λόγο που παράγουμε στη γλώσσα που μαθαίνουμε. Με βάση τις γνώσεις για τη γλώσσα-στόχο (Γ2) που έχουν κάθε στιγμή, οι μαθητές διαμορφώνουν ένα δικό τους σύστημα της γλώσσας-στόχου με κανόνες που αποκλίνουν από αυτούς της Γ2. **Τα ενδιάμεσα αυτά συστήματα λέγονται διαγλώσσες** (Selinker, 1972).

Παιδιά προσφυγικής και μεταναστευτικής καταγωγής

Διαπιστώσεις:

- Απέχουν μεγάλο διάστημα από την εκπαιδευτική διαδικασία και κάποια από αυτά μπορεί να μην έχουν φοιτήσει ποτέ, αν και είναι σε ηλικία άνω των 6 ετών.
- Δυσκολία να ενταχθούν εκ νέου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Όσο πιο άμεσα γίνεται η εγγραφή τους στο σχολείο, τόσο πιο άμεσα ξεκινάει και η προσπάθεια (επαν)ένταξης και η προετοιμασία για τη συνέχεια της ζωής τους.
- Η καθημερινότητα του σχολείου βοηθάει και την υπόλοιπη οικογένεια να βρίσκεται σε μια «κανονικότητα», σε ένα πρόγραμμα, κάτι το οποίο έχουν εγκαταλείψει μαζί με το σπίτι τους οι προσφυγικοί πληθυσμοί και η απουσία του προκαλεί, εκτός των άλλων, και ψυχοσυναισθηματικές δυσκολίες.
- Ποικιλία γλωσσών με διαφορετικές συμβάσεις.
- Ιδιαιτερότητα αραβικής γλώσσας : γράφεται αλλιώς και προφέρεται διαφορετικά.

Η εκμάθηση της ελληνικής ως Γ2 θα πρέπει να διασφαλίζει:

- την ενεργό συμμετοχή στην **καθημερινή κοινωνική πραγματικότητα** ενισχύοντας τις διαπροσωπικές επαφές των παιδιών
 - την απόκτηση πρόσβασης **στην επίσημη γλώσσα του σχολείου**, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του Π.Σ. και να κατανοούν, να μελετούν και να εμπλέκονται ενεργά σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα
 - τη συνέχιση της φοίτησής τους στις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- **ενίσχυση των μορφών διδασκαλίας της ελληνικής**
- Η ελληνική γλώσσα αποτελεί για τους αλλόγλωσσους μαθητές **όχι μόνο γνωστικό αντικείμενο στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος**, αλλά και το εργαλείο που θα τους επιτρέψει να κατανοήσουν και τα άλλα μαθήματα του ΠΣ (π. χ. Ιστορία, Φυσική, Μαθηματικά κτλ.) και να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις τους.

Διδασκαλία και μάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (Γ2). Βασικές παραδοχές

- Η κατάκτηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (Γ2) δεν πραγματοποιείται αυτόματα και αβίαστα, μέσω της ώσμωσης με το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά απαιτεί **συστηματική και συντονισμένη προσπάθεια τόσο από το μαθητή όσο και από τον διδάσκοντα.**
- Συντελείται στο πλαίσιο της **Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης** - μοντέλο αξιοποίησης της πολιτισμικής ετερότητας στην εκπαίδευση -, η οποία αποτελεί **ένα σύνολο παιδαγωγικών και διδακτικών πρακτικών, μια φιλοσοφία που πρέπει να διαπερνά κάθε πτυχή της σχολικής ζωής, διασφαλίζοντας ευκαιρίες και δυνατότητες για μάθηση και κοινωνική ένταξη για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες ιδιαιτερότητές τους.**
- Η συνύπαρξη παιδιών από διαφορετικές πολιτισμικές κοινότητες συνεπάγεται μια σειρά από οφέλη για τα παιδιά της κυρίαρχης κοινωνίας, όπως η νέα γνώση που θα πάρουν από αυτά για άλλους πολιτισμούς, γλώσσες και πραγματικότητες.

Διδασκαλία και μάθηση της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (Γ2). Βασικές παραδοχές (2/2)

- Η **μητρική γλώσσα** των μαθητών όχι μόνο δεν εμποδίζει αλλά ενισχύει την κατάκτηση της δεύτερης.
- Αναπτύσσεται, όταν διδάσκεται σε αυθεντικό επικοινωνιακό πλαίσιο και αξιοποιούνται οι γνώσεις και εμπειρίες κάθε παιδιού.
- Ενισχύεται με το συνδυασμό της γλωσσικής διδασκαλίας και της διδασκαλίας των γνωστικών αντικειμένων.
- Στοχεύει στην ανάπτυξη **Βασικών Διαπροσωπικών Επικοινωνιακών Δεξιοτήτων και της Γνωστικής Ακαδημαϊκής Γλωσσικής Ικανότητας (μοντέλο του Jim Cummins).**

Οι δύο όψεις της γλωσσικής ικανότητας

□ Βασικές διαπροσωπικές επικοινωνιακές ικανότητες (BICS) :

Η ικανότητα των μαθητών να αντεπεξέρχονται σε περιστάσεις επικοινωνίας σχετικές με θέματα της καθημερινότητας, που περιέχουν συνήθως συχνόχρηστο και καθημερινό λεξιλόγιο, καθώς και απλές συντακτικές δομές. Η ανάπτυξή τους θεωρείται εύκολη, **αφού απαιτείται χρονικό διάστημα περίπου 2 χρόνων.**

□ Γνωστική ακαδημαϊκή γλωσσική επάρκεια (CALP) :

Άμεσα συνδεδεμένη με την ικανότητα αφηρημένης σκέψης και κατανόησης θεωρητικών νοημάτων, για τα οποία απαιτείται γλώσσα που να συνδέεται με ανώτερες νοητικές δεξιότητες, όπως είναι η εξαγωγή συμπεράσματος, η γενίκευση, η πρόβλεψη, η κατηγοριοποίηση και περιλαμβάνει λεξιλόγιο χαμηλής συχνότητας και σύνθετες μορφοσυντακτικές δομές (γλώσσα σχολικών εγχειριδίων). Αναπτύσσεται **σε 5 – 7 χρόνια (αν υπάρχει προηγούμενη σχολική εμπειρία στη μητρική τους γλώσσα). Αλλιώς απαιτούνται 7 –10 χρόνια.**

Γνωστική ακαδημαϊκή γλωσσική ικανότητα (CALP)

Η ικανότητα των μαθητών να κατανοούν και να παράγουν προφορικά και γραπτά κείμενα στη γλώσσα – στόχο, τα οποία δεν σχετίζονται με τις καθημερινές τους επαφές, δεν πραγματεύονται θέματα που να τους είναι οικεία και είναι γλωσσικά και γνωστικά απαιτητικά.

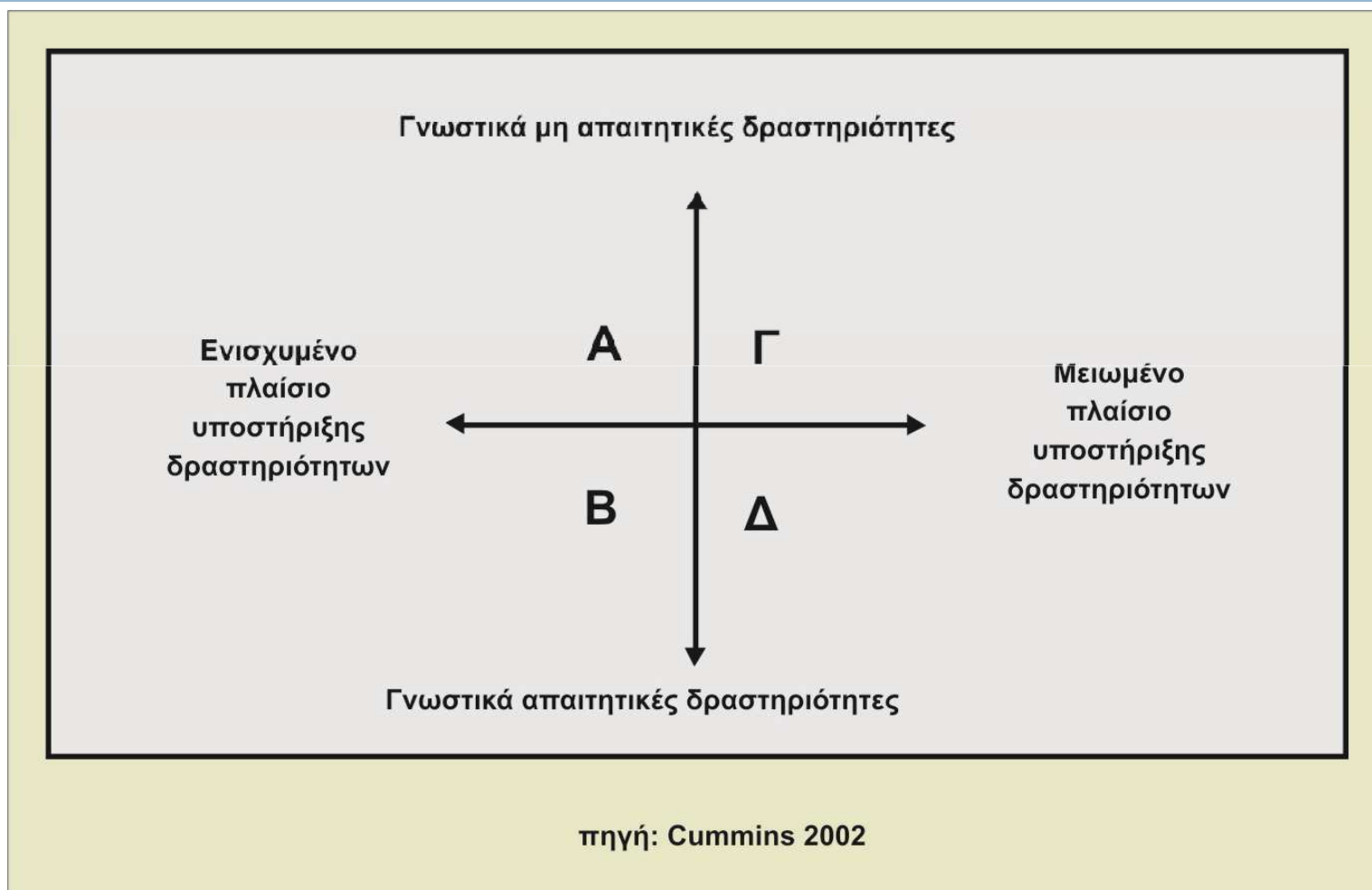
Απαιτείται χρόνος και ιδιαίτερη προσπάθεια. Κατά συνέπεια, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει:

- ❖ να θεωρούν αναμενόμενες τυχόν αποκλίσεις από το επίπεδο των φυσικών ομιλητών
- ❖ να είναι πρόθυμοι να στηρίξουν τους μαθητές αυτούς στην προσπάθειά τους να κατακτήσουν την ακαδημαϊκή όψη της γλωσσικής ικανότητας με μια σειρά από διδακτικές τεχνικές και στρατηγικές.

Πλαισιακή στήριξη

- **Ενσωμάτωση στη διδασκαλία της πλαισιακής στήριξης (contextual support, Cummins, 2002)**, δηλαδή της στήριξης που παρέχει το πλαίσιο της επικοινωνίας ως προς τη μετάδοση του νοήματος, ώστε **το μεταδιδόμενο νόημα να καθίσταται κατανοητό χωρίς να μειώνεται ο βαθμός δυσκολίας των δραστηριοτήτων κάτω από το ηλικιακό επίπεδο των μαθητών.**
 - **Εξωτερικές διαστάσεις:** συνεργατικές δομές στην οργάνωση της διδασκαλίας, χρήση οπτικών βοηθημάτων και γραφικών παραστάσεων, διαθεματικότητα, παιχνίδι ρόλων, ομάδες εργασίας για συγγραφή κειμένου από κοινού κ.ά.
 - **Εσωτερικές διαστάσεις:** ενεργοποίηση προηγούμενης γνώσης και βιωμάτων, ενδιαφέρον, κίνητρα, συσχέτιση με την πραγματικότητα
- Σχήμα:** οργάνωση γνωστικών δραστηριοτήτων στη διδακτική διαδικασία σε σχέση με τη γλώσσα διδασκαλίας και τα βοηθήματα (πλαισιακή στήριξη) που παρέχονται στους μαθητές κατά τη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων.

Σχήμα

Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη της ακαδημαϊκής γλωσσικής ικανότητας

- Διαφοροποιημένη διδασκαλία
- Διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο. Το περιεχόμενο των γνωστικών αντικειμένων ως όχημα για τη γλωσσική διδασκαλία.
- Διδακτική αξιοποίηση της λογοτεχνίας για την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας
- Διδασκαλία με στρατηγικές, συγκεκριμένοι δηλαδή τρόποι ανάπτυξης και διαχείρισης των γλωσσικών δεξιοτήτων π.χ. *αξιοποίηση των συμφραζομένων για την κατανόηση του μηνύματος, πρόβλεψη, ομαδοποίηση λεξιλογίου, λήψη σημειώσεων, αυτοαξιολόγηση*, ώστε ο μαθητής μπορεί να ανταποκριθεί καλύτερα στις απαιτήσεις του γλωσσικού μαθήματος και ταυτόχρονα να αυτονομηθεί ως προς τη διαδικασία μάθησης και τη χρήση της Γ2 (Νέα Προγράμματα Σπουδών, 2012) .

Σχολείο για όλα τα παιδιά

- Ένταξη όλων των προσφύγων στον αστικό ιστό. Φοίτηση των παιδιών στα πρωινά σχολεία όλων των βαθμίδων με παράλληλη δημιουργία τάξεων υποδοχής
- Δυνατότητα παροχής απογευματινών ενισχυτικών μαθημάτων μητρικής γλώσσας όχι μόνο για τα παιδιά αλλά και τους ενήλικες, αξιοποιώντας πρόσφυγες εκπαιδευτικούς
- Η σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή αναδεικνύεται ως ο κατεξοχήν χώρος όπου συντελείται μάθηση

Με τα λόγια του Jim Cummins: **"Αν οι δάσκαλοι δεν μαθαίνουν πολλά από τους δίγλωσσους και πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές, τότε και οι μαθητές είναι πιθανό να μη μαθαίνουν τίποτα απ' αυτούς"**.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Coehlo, E. (2007). Διδασκαλία και μάθηση στα πολυπολιτισμικά σχολεία. Επιστημονική επιμέλεια: Τρέσσου Ε. – Μητακίδου Σ. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Cummins, J. (2002). Στο Ε. Σκούρτου (επιμ.) *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cummins, J. (2008). BICS and CALP: Empirical and Theoretical Status of the Distinction. Στο Street, B. & Hornberger, N. H. (Eds.). (2008). *Encyclopedia of Language and Education*. 2nd Edition. Vol. 2: Literac: 71-83. New York: Springer Science & Business Media LLC.
- Μητακίδου, Σ., Τρέσσου, Ε. (2002). *Διδάσκοντας γλώσσα και μαθηματικά με λογοτεχνία*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Mitakidou, S. Tressou, E. & Daniilidou, E. (2007). “Cross-cultural education: A challenge or a problem?” In M. Bloch & B. B. Swadener (special guest editors) *Education for all: Social inclusions and exclusions. International Journal of Educational Policy, Research & Practice: Reconceptualizing Childhood Studies*. 67-81.
- Selinker, L. (1972), *Interlanguage. International Review of Applied Linguistics*, 10, 209–231.
- Swadener, B., Lubeck, S. (1995). *Children and families “at promise”*. Albany: State University of New York Press.
- Thomas, W., Collier, V. (1997). *School effectiveness for language minority students*. Washington, DC: National Clearinghouse for Bilingual Education.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Vygotsky, L. S. (1962). *Thought and language*. Cambridge MA: MIT Press.